

через працю інших робітників, що зайняті рутинною працею. Без тієї та іншої частини праці результату не існує.

1. Воин А., Бедненко В. Побритие бороды К. Маркса или научен ли научный коммунизм. К., 1997
2. Певзнер Я. А. Экономическое учение Карла Маркса перед судом двадцатого столетия. М., 1996.
3. Четвертаков С. В чем ошибся К. Маркс: Новое о разделении труда. К., 1998.

Логінов Микола Михайлович

*к.і.н., доцент кафедри історії та теорії господарства
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

ВІЙНА ЯК СПОСІБ РОЗВ'ЯЗАННЯ АНТАГОНІСТИЧНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ: ПОГЛЯД К. МАРКСА

Світову історію неможливо уявити без феномена війни, і це дає право стверджувати, що війна – атрибут людства, що виявляється у різних аспектах її буття. Це настільки складний і багатогранний феномен, що всі відомі на даний час світоглядні моделі тією чи іншою мірою включають у себе систему оцінок і відносин, пов'язаних з війною.

Теорія війни включає раціональні положення різних теорій, що дозволяє розкривати і обґрунтовувати окремі її сторони та елементи. Теорія марксизму виходить з того, що всі війни в сучасному світі відбуваються через конфлікти між класами і між імперіалістичними силами. Ці війни – частина природного розвитку вільного ринку і вони зникнуть тільки тоді, коли відбудеться Світова революція. Відповідно до цієї теорії війну можна розглядати як наслідок зростання економічної конкуренції між країнами. Війни починаються як спроба опанувати ринками і природними ресурсами і – отже – багатством. Дійсно, війна як спосіб перерозподілу ресурсів був домінуючим, починаючи з існування докласового суспільства. У період розпаду первіснообщинного ладу і переходу до класового суспільства відбувається, як зазначав Ф.Енгельс, «... виродження

древньої війни племені проти племені в систематичний розбій на суші і на морі з метою захоплення худоби, рабів та скарбів, перетворення цієї війни в регулярний промисел» [2, с. 108]. Метою середньовічних воєн був перерозподіл територіальних ресурсів, а більш пізніх – сировинних ресурсів і ринків збуту. Історичні періоди, коли війни велися на основі політичних, релігійних або ідеологічних цілей, підтверджують ці цільові установки. З виникненням держави створюються спеціальні загони озброєних людей – армії, пізніше, військово-морський флот. Класова боротьба між пригнобленими і пануючими класами нерідко переростала у народні повстання та громадянські війни.

«Щодо воєн, – вказував В.І.Ленін, – основне положення діалектики ... полягає у тому, що «війна є просто продовженням політики іншими» (саме насильницькими) «засобами». Таким є формулювання К. Клаузевіца ... [1]. І саме такою була точка зору К. Маркса і Ф. Енгельса, які кожен війну розглядали як продовження політики зацікавлених держав – і різних класів всередині них – в даний час» [3, с. 224]. Для досягнення політичних цілей у війні використовуються збройні сили як головний і вирішальний засіб, а також економічні, дипломатичні, ідеологічні та інші засоби боротьби. Походження війни як продукту та специфічної форми прояву соціального антагонізму нерозривно пов'язане з появою приватної власності і класів. «Виробництво стає суспільним актом, – писав Ф.Енгельс; натомість обмін разом із привласненням продуктів залишаються індивідуальними актами, актами окремих осіб: продукт суспільної праці присвоюється окремим капіталістом. Це і становить основне протиріччя, звідки випливають всі ті протиріччя, у яких рухається сучасне суспільство і які з особливою яскравістю виявляються у великій промисловості» [4, с. 674-675].

У класичній теорії воєн вважається, що головними джерелами сучасних воєн є антагоністичні протиріччя між державами і народами, які вирішуються силовими (насильницькими) засобами та способами. Ця теорія виходить з того, що війна являє собою складне суспільне явище,

продовження політики насильницькими засобами, відкрите, найбільш гостре збройне зіткнення держав і суспільних сил.

В історії людства завжди існували антагонізми між класами, що являє собою специфічний прояв боротьби протилежностей. Якщо говорити про суперечності між класом експлуататорів і класом експлуатованих, то і в рабовласницькому, і у феодальному, і в капіталістичному суспільствах вони протягом тривалого часу співіснують в єдиному суспільстві. Вони ведуть між собою боротьбу; але тільки тоді, коли протиріччя між ними досягає певної стадії, боротьба ця приймає форму відкритого антагонізму, який в процесі свого розвитку переходить у революцію або війну. Подібним чином відбувається в сучасному суспільстві перетворення мирного співіснування у війну (в кінцевому рахунку розв'язання старого протиріччя і народження нового відбувається у формі відкритого зіткнення). Однак ми повинні конкретно вивчати різні прояви боротьби протилежностей, не допускаючи недоречного використання вищенаведеної формули до всіх явищ. У конкретних випадках деякі спочатку неантагоністичні протиріччя можуть стати антагоністичними, деякі спочатку антагоністичні навпаки можуть трансформуватися у неантагоністичні.

Найбільш вираженими протиріччями у ХХ ст. під кутом зору їх значимості – між системами країн і конкретними країнами у їхній боротьбі за геополітичне положення у світі, за економічний і територіальний поділ та переділ світу, за вплив, лідерство і гегемонію у міжнародних відносинах, за світове панування і новий світовий порядок. Це протиріччя проявлялося протягом ХІХ-ХХ ст. Найбільш гостро і трагічно – наприкінці ХІХ ст. – коли у три етапи відбувся територіальний, економічний, соціально-політичний переділ світу між капіталістичними державами: перший переділ – в результаті Першої світової війни 1914-1918 рр.; другий – в результаті Другої світової війни 1939-1945 рр.; третій – в результаті розпаду СРСР як другої наддержави світу. Насильство, особливо військове, у вигляді збройних вторгнень, нападів, локальних і світових воєн, найбільш характерне як агресивний метод своєрідного «вирішення» геополітичних протиріч.

Сукупність глибоких протиріч, з одного боку, стимулює до вищого рівня розвитку, якісно нового суспільства, а з іншого боку, спричиняє кризи, соціальні зіткнення та війни.

Війна як суспільно–політичне явище у сучасних геополітичних умовах радикально змінила свою природу і сутність. ХХ ст. стало апофеозом воєн, дві з яких мали світовий характер. Разом з тим, війна як соціальне явище у сучасному світі трансформується і набуває нетрадиційний форм. На зміну традиційній війні приходять «гібридна війна» першочерговими стають військово-технічні та інформаційно-психологічні чинники. Поява нових форм суперництва і жорсткої конкуренції між державами виявляються у різних формах протиборстві. Сьогодні складно визначити ту межу, з якої починається війна і тим більше – коли вона закінчується. Наукові досягнення і технології дозволяють вести війну у різних формах без її попереднього оголошення, поза загальновизнаними правилами і встановленими законами [5]. Ідеї К.Маркса про війну як спосіб розв’язання антагоністичних суперечностей суспільного розвитку, передбачення її наслідків в історичному контексті, як і раніше, залишаються конструктивними для сучасних досліджень війни як цивілізаційного феномену.

1. Карл фон Клаузевиц. О войне. Издательство: Эксмо, Мидгард, 2007. – 864 с.

2. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства // К. Маркс и Ф. Энгельс. Соч. 2-е изд. Т. 21. М.: Государственное издательство политической литературы, 1961. – 746 с.

3. Ленин В.И. Крах II интернационала. Полн. собр. соч., 5 изд., Т. 26. М.: Издательство политической литературы, 1969. – 591 с.

4. Энгельс Ф. Анти–Дюринг // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-ое изд. Т. 20. М.: Государственное издательство политической литературы, 1961. – 858 с.

5. Кузьмович А.В. Эволюция взглядов на теорию современной войны / А.В. Кузьмович // Армия и общество. – 2013. – № 1 (33). – С.138-142. [Електронний ресурс] – Режим

Волкова Олена Михайлівна

*к.е.н., старший викладач кафедри історії та теорії господарства
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ В СТРУКТУРІ МАРКСИЗМУ І КЛАСИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ

Будь-який напрям економічної думки з'являється або виокремлюється в окремий напрям завдяки формуванню нової або оновленої методології дослідження суспільства в цілому та його господарської системи зокрема. Виникнення методологічного інструментарію економічних досліджень обумовлене пошуком загальних або часткових закономірностей економічного розвитку, спирається на історичні реалії його перебігу, рівень розвитку освіти, науки і, як правило, передбачає прогностичні цілі. Серед цих досліджень велика увага приділяється місцю і ролі держави в забезпеченні інтересів суспільства, його економічних суб'єктів відповідно до визначеної суспільної ідеології або її нейтральності, якими опосередкована методологія дослідження економічної системи як складової суспільства. Погляди науковців різних напрямів економічної думки, як правило, мають дотичні або протилежні підходи, ставлення до місця та ролі держави в суспільному розвитку. Й. Шумпетер в своїй книзі «Теорія економічного розвитку» говорить про схожість між його та Марксовим розумінням розвитку світу, але зауважує, що ця схожість перекреслюється величезними світоглядними розбіжностями [6, с. 40].

Методологічною основою пояснення функціонування господарства та суспільства у А. Сміта та К. Маркса є теорія трудової вартості, але з різницею у забезпеченні «гармонії», багатства країни підприємницькою діяльністю «економічної